

FAKULTA
PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ
A PEDAGOGICKÁ TUL

JAK SE DĚLAJÍ INOVACE VE VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ?

**sborník z konference hnutí Otevřeno
a Katedry primárního vzdělávání FP TUL
21. – 22. června 2023 v Liberci**

Jak se dělají inovace ve vzdělávání učitelů?

sborník posterů z konference
pořádané pod záštitou děkana FP TUL
prof. RNDr. Jana Pícka, CSc.
v organizaci hnutí Otevřeno a KPV FP TUL
21.–22. 6. 2023 v Liberci

Zástupci pořádajících stran:
Petr Sucháček
PhDr. Jana Johnová, Ph.D.

Organizační výbor konference:
doc. RNDr. Petr Anděl, CSc.
MgA. Lucrezia Škaloudová, Ph.D.
Mgr. Vilém Valkoun
PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

Editoři:
Mgr. Vilém Valkoun
PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

Vydala Technická univerzita v Liberci v roce 2025
ISBN: 978-80-7494-723-0

Vážení přátelé,

do rukou se Vám dostává sborník originálních posterů z konference *Jak se dělají inovace ve vzdělávání učitelů?*, která proběhla 21.–22. června 2023 v prostorách budovy G Technické univerzity v Liberci. Společnými organizátory konference byla Katedra primárního vzdělávání FP TUL, která slavila 30. výročí svého založení, a hnutí Otevřeno. Konferenci zaštiťoval děkan Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické, prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.

Posterová sekce preferovala didaktické a inovativní příspěvky věnující se problematice 1. stupně základních škol a mateřským školám, vítané však byly i další pedagogicky zaměřené příspěvky. Celkově lze říci, že prezentované postery byly účastníky vysoce hodnoceny a představují opravdu zajímavá témata:

Příspěvek doc. Anděla a dr. Rubáše se věnuje exkurzím a jejich využití k posílení mezipředmětových vztahů u studentů oborů učitelství pro 1. stupeň ZŠ a pro mateřské školy.

Příspěvek doc. Anděla a dr. Vykoukalové představuje metodu AZA (asociace – znalost – asociace), což je nově popsaná metoda podporující myšlení v souvislostech v rámci školní výuky.

Příspěvek Mgr. Bernta je pojednáním o fenoménu tzv. gamebooků a jejich místě v dětské literatuře.

Příspěvek Mgr. Havlíčkové se zabývá vlivem plánování výchovně-vzdělávacích činností na efektivitu práce s dětmi v mateřské škole.

Příspěvek dr. Johnové a dr. Škaloudové představuje ve školním prostředí méně známý psací nástroj, který umožňuje propojit grafomotorické prvky s výtvarným kresebně-malířským vyjádřením.

Příspěvek kolektivu autorů Katedry pedagogiky a psychologie FP TUL pod vedením profesora Kaspera představuje inovativní zavedení nové formy státní závěrečné zkoušky z pedagogicko-psychologického modulu pro studenty bakalářských oborů zaměřených na vzdělávání.

Příspěvek dr. Konvalinkové a Mgr. Muffetta představuje návrhy ověřených postupů, ve kterých se silné příběhy paměti národa, rodin a kraje spojují s hudebním projevem, písní.

Příspěvek dr. Kubištové Máčkové zpracovává a reflektuje důležitost vzdělávání budoucích i současných pedagogů v otázce vztahu k divadlu a návštěv divadelního představení s dětmi na prvním stupni.

Příspěvek dr. Pechové a dr. Valešové představuje koncept interdisciplinárního projektu pro studenty oboru učitelství pro MŠ.

Příspěvek dr. Šedinové Slabákové se věnuje vlivu poslechu umělé hudby na dítě, představuje možné metody a zahrnuje ukázky notových příkladů.

Příspěvek Mgr. Vykoukalové vychází z tříletého výzkumu prováděného u studentů učitelských oborů na FP TUL, který byl zaměřen na možnosti aplikace kooperativních strategií při výuce španělštiny jako cizího jazyka.

Co dodat na závěr? Snad jen to, že konference se mohla pochlubit zajímavým a pestrým programem včetně netradičních programových aktivit, např. didaktickou exkurzí aj., příjemným prostředím, hojnou účastí a množstvím velmi zajímavých příspěvků ve všech programových bodech.

Přejeme příjemnou a inspirativní prohlídku dále prezentovaných posterů.

Za kolektiv KPV

Věra Vykoukalová, Vilém Valkoun

OBSAH:

Program konference	... 7
Anděl Petr, Rubáš Dominik Využití exkurzí k posílení mezipředmětových vztahů u studentů učitelství pro 1. stupeň ZŠ a pro mateřské školy	... 8
Anděl Petr, Vykoukalová Věra Rozvoj myšlení v souvislostech metodou řetězců asociací a znalostí	...10
Bernt Jindřich Interaktivní příběhy v knihách – Gamebook v dětské literatuře	... 12
Havlíčková Alena Výchovně vzdělávací činnosti v třídním vzdělávacím programu mateřské školy – Klíč k plánování výchovně vzdělávací činnosti v mateřské škole	... 14
Kasper Tomáš a kolektiv K nové státnici jen s pedagogickou přípravou	... 16
Konvalinková Jana, Muffet Christopher Spoj písně a příběhy a získáš ověřený nástroj pro působivé předávání paměti národa, paměti kraje, rodiny či školy	... 18
Kubištová Máčiková Adriana Aspekty spolupráce divadla, univerzity a školy – dramatická výchova v primárním vzdělávání	... 20
Pechová Zuzana, Valešová Hana Interdisciplinární dílna v přípravě učitelů pro mateřské školy	... 22
Šedinová Slabáková Nikola Poslech vážné hudby v inkluzivním primárním vzdělávání	... 24
Škaloudová Puchmajerová Lucrezia, Johnová Jana Akvarelový štětec/fix jako grafomotorický nástroj	... 26
Vykoukalová Zuzana Potenciál využití kooperativního učení ve výuce cizího jazyka	... 28

PROGRAM KONFERENCE

STŘEDA 21. 6. 2023

- 1. VÝLET** – Didaktická exkurze „Ještěd trochu jinak“ (9:00–13:30)
- 2. KULATÝ STŮL K REVIZÍM RVP** (14:00–15:30)
- 3. KULATÝ STŮL K INOVACÍM V OBLASTI PRAXÍ** (16:00–17:30)
- 4. SPOLEČENSKÝ VEČER** (18:00–22:00)

ČTVRTEK 22. 6. 2023

- 1. PREZENCE** občerstvení (8:00–9:00)
- 2. ZAHÁJENÍ A PŘIVÍTÁNÍ ÚČASTNÍKŮ** (9:00–9:30)
 - Úvodní kulturní vystoupení studentů Katedry primárního vzdělávání FP TUL
 - Projev děkana FP TUL, prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
 - Příspěvek k 30. výročí založení KPV FP TUL, doc. RNDr. Petr Anděl, CSc.
- 3. POSTEROVÁ SEKCE**, aktivní účast (9:00–12:30)
- 4. PREZENTACE PROJEKTŮ OTEVŘENO** (projekty II. výzvy), (09:00–16:30)
- 5. VOLNÁ DISKUZE**

ANOTACE A NÁHLED POSTERŮ

Využití exkurzí k posílení mezipředmětových vztahů u studentů učitelství pro 1. stupeň ZŠ a pro mateřské školy

The use of field trips to strengthen inter-subject relationships for students of primary and pre-primary education.

doc. RNDr. Petr Anděl, CSc.

RNDr. Dominik Rubáš

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

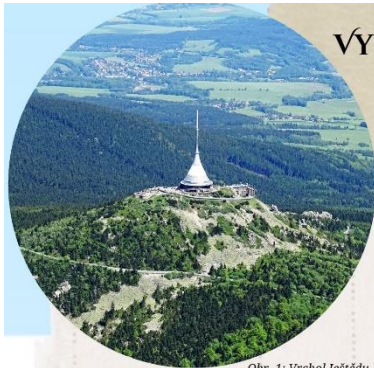
Technická univerzita v Liberci

petr.andel@tul.cz

dominik.rubas@tul.cz

Příspěvek vychází z didaktické exkurze, které byla realizována dne 21. 6. 2023 v rámci konference Otevřeno „Jak se dělají inovace ve vzdělávání učitelů.“ Exkurze s názvem „Ještěd trochu jinak“ prezentovala na relativně krátké trase v okolí vrcholu Ještědu možnosti propojení geologických, botanických, zoologických, ekologických, zeměpisných, historických i kulturních znalostí. Na celkem osmi zastaveních byly představeny nejen faktografické zajímavosti, ale především didaktické metody, které jsou použitelné pro děti na 1. stupni ZŠ a v přiměřeném rozsahu i pro děti posledního ročníku MŠ. Využívány byly metody cíleného pozorování přírodnin, provádění vlastních přírodovědných šetření, inspirace místní literární tvorbou, včetně konceptu vnímání a hodnocení krajiny (koncept „sense of place“). Krátké exkurze jsou užitečnou a běžnou součástí výuky a přípravy budoucích učitelů. Pro rozvoj mezipředmětových vztahů lze doporučit pořádání exkurzí se širším rozsahem, zaměřené speciálně na vzájemné vazby a souvislosti. Zde demonstrovaná exkurze je příkladem uvedeného přístupu.

Klíčová slova: exkurze, mezipředmětové vztahy, učitelství pro 1. stupeň ZŠ, Učitelství pro MŠ.

Obr. 1: Vrchol Ještědu s kamenným mořem

3. POPIS JEDNOTLIVÝCH STANOVIŠŤ

A – SUŤOVÉ POLE

Rozsáhlé kamenné suťové pole na severním i jižním svahu Ještědu jsou cenným biotopem. Vznikly mrazovým zvětráváním křemence (kvarcitu), horniny, která vytváří vrchol Ještědu. Pro vysvětlení geologického procesu mrazového zvětrávání je třeba použít znalostí z fyziky a chemie o tzv. anomálii vody. Nejvyšší hustota vody není při teplotě tuhnutí (0 °C), ale přibližně při 4 °C (proto anomálie). Led má tedy větší objem než voda a při mraznutí vody toto zvětšení objemu trhá skály. Stejně tak působí led i v buňkách živočichů, kde jeho krystalky roztrhají buněčné membránové struktury a buňku zabijí. Proto organismy, které v místech s mrazem chtějí přežít, musí mít vyvinutá různá přizpůsobení. Např. lišejníky, které vidíme na suť všude kolem sebe, si dokáží v buňkách vytvářet látky, které snižují bod tuhnutí. Jsou to vlastně „nemrzoucí kapaliny“ analogické těm, které dáváme do chladičů aut.

Úkol pro studenty: Lišejníky rostou velmi pomalu, velikost narostlé stélky tedy používají geologové v horách k odhadu stáří odtrhnuté stěny. Vyberte si na velkém balvanu skalní stěnu, změřte průměr největší stélky lišejníku zeměpisného a odhadněte dobu, po kterou zde roste. Jako průměrnou rychlost počítejte roční přírůstek od středu 0,2 mm.

Obr. 2: Červený kámen
Obr. 3: Lišejníky
Obr. 4: Mapa trasy
Obr. 5: Frantina studánka

E – MOHYLA LETCŮ

Mohyla letců – místo ukryté v lesích na západním úbočí Ještědu – skrývá silný příběh. 20. srpna 1948 z letiště ve Kbelích odstartoval letoun, který měl na jednání do Liberce přepravit skupinu leteckých konstruktérů. Do cíle bohužel letadlo nikdy nedorazilo. Za špatného počasí havarovalo na úpatí Ještědu a právě v těchto místech se našly jeho trosky. Na palubě bylo 6 lidí, tragédií přežil jediný z nich. Místo se pojí se silným příběhem, je zde genius loci. Studenty tímto chceme upozornit na edukační význam podobných míst a příběhů, které jsou se skutečnými místy v krajině spjaté. Práce s emocemi žáků (oblast afektivních cílů) je nedílnou součástí výchovně-vzdělávacího procesu.

Úkol pro studenty: Vyhledejte informace o události, která se zde přihodila. Nechte na sebe toto místo působit. Co vidíte, slyšíte, cítíte? Vzpomeňte si na své blízké, třeba i na ty, kteří již nejsou mezi námi.

F – ČERVENÝ KÁMEN

Jedno z nejhezčích vyhlídkových míst Ještědského hřebtu – Červený kámen – nabízí krásné pohledy do Podještědí. Lokalita je zajímavá po geologické stránce – můžeme zde pozorovat detailně provrásněné (během variské orogeneze před cca 325 miliony lety) bělošedé kvartce ordovického stáří, které tvoří vložky ve fylitech. Okolní krajina nás ovšem přímo vybízí k jejímu vnímání, oceňování, hodnocení (koncept „sense of place“). Kraj Podještědí byl velkou inspirací tvorby spisovatelky Karoliny Světlé, která do konkrétních míst zasadila příběhy svých románů a povídek. Studenti se o tom mohou přesvědčit například na základě úryvků z povídky Lesní panna: „Netřeba zajisté, bych teprv vykládala, že mají lesní panny dlouhé jako pozlacené vlasy, které si při měsíčku na pasekách rozčesávají. Kdo se chce o tom přesvědčit, nechť si vyjde k Jeřmanské skále nebo k Červenému kamenu, tam tancují v jasných nocích, až radost na ně se podívati.“ (Světlá, 1903). Krajina se tak stává předlohou literárních děl, což je další didakticky hodnotné téma.

Úkol pro studenty: Okno do krajiny. Podívejte se na krajinu kolem sebe skrze „okno“ (obdélník vystřižený uprostřed čtverky). Vyberte si tu část krajiny, která vás nejvíce oslovuje a pokuste se pomocí jakýchkoli zdrojů co nejvýstižněji popsat její vrstvy („layers of place“), tedy polohu, neživou přírodu, živou přírodu, působení člověka (historie místa, hmotné i nehmotné památky aj.), emocionální vrstvu. Prezентуйте ostatním.

VYUŽITÍ EXKURZÍ K POSÍLENÍ MEZIPŘEDMĚTOVÝCH VZTAHŮ U STUDENTŮ UČITELSTVÍ PRO I. STUPEŇ ZŠ A PRO MATEŘSKÉ ŠKOLY ANĚL P. ET RUBÁŠ, D.

1. ÚVOD

Prohlubování mezipředmětových vztahů a učení v souvislostech je důležitým tématem při přípravě budoucích učitelů 1. stupně ZŠ a mateřských škol. Jedním z vhodných nástrojů jsou krátkodobé (půldenní) exkurze do blízkého okolí, zaměřené na širokou přírodovědnou i vlastivědnou problematiku. Tyto exkurze mají řadu pozitivních rysů. Kombinují získávání věcných poznatků s prožitkovým vyučováním, které podporuje vytváření různých asociací a tím i rozvoj mezipředmětových vztahů. Podmínkou je promyšlená příprava exkurze, která zajistí inspirativní vstupní informace a pestré pracovní úkoly pro studenty. Nezanedbatelnou výhodou těchto exkurzí je i malá finanční, časová a organizační náročnost.

2. PŘÍKLAD DIDAKTICKÉ EXKURZE

Příklad didaktické exkurze vhodný pro studenty učitelství 1. stupně ZŠ a mateřské školy byl demonstrován v rámci konference Otevřeno „Jak se dělají inovace ve vzdělávání učitelů?“, konané na Technické univerzitě v Liberci ve dnech 21. – 22. 6. 2023. Exkurze pro přihlášené účastníky s názvem „Ještěd trochu jinak“ měla za cíl na krátké trase v okolí vrcholu Ještědu ukázat vzájemnou provázanost geologických, botanických, zoologických, ekologických, zeměpisných, historických a kulturních charakteristik území. Na trase délky cca 5 km (parkoviště Ještědka – vrchol Ještědu – Mohyla letců – Červený kámen – Frantina studánka – parkoviště Ještědka) bylo osm základních stanovišť (viz obr. 4, popis stanovišť A–H). V následující části jsou jednotlivá stanoviště popsána, a to především s důrazem na poznatky a aktivity vedoucí k prohloubení mezipředmětových vztahů.

B – POLSKÉ UHELNÉ ELEKTRÁRNY

Průhledem mezi smrkem na SZ svahu Ještědu je v délce cca 20 km vidět polská tepelná elektrárna Turów. Její emise se v druhé polovině 20. století výrazně podílely na odumírání lesů v Jizerských horách i na Ještědu. Smrk je velmi citlivý strom a působení imisí se projevuje snižováním počtu ročníků jehličí na větvích. Smrky v čistém prostředí mají až 10 ročníků, v imisních oblastech to byly často jen 2–4.

Úkol pro studenty: Vyberte si větší větev smrku a spočítejte počty ročníků jehličí. (Na smrku každoročně vyrážejí na konci větví pouze 3 letorosty, způsob počítání je třeba studentům předem ukázat.) Jaká je zde nyní čistota ovzduší? Proč se současná situace zlepšila? (odsířování elektráren).

Velmi citlivé organismy k imisím oxidu siřičitého jsou lišejníky rostoucí na stromech (epifytické druhy). Citlivost různých druhů se liší, takže je možné sestavovat celé indikační stupnice.

Úkol pro studenty: Jak se zlepšuje imisní situace, pomalu se navracejí lišejníky. Zkuste najít během celé další exkurze nejcitlivější druhy rodu *Usnea* (Krakonošový vousy). Napověda: budou na větvích modřínů. Proč? Modřín shazuje jehličí, takže na lišejníky dopadají větší dávky světla nutného pro fotosyntézu než na smrku.

C – HRANICE LESA

Nízké teploty a vítr nad hranicí lesa neumožňují výskyt řady druhů organismů. Přesto existuje zajímavý příklad druhu, kterému je zde „příliš teplo“. Jedná se o pavouka *Wubanooides longicornis*. Tento drobný, několik milimetrů velký pavouček je běžný v severovýchodních oblastech tundry. Při poslední době ledové, řádově před 10 000 lety, dosahoval ledovec k severním svahům Jizerských hor. Z místa, kde stojíme, je to v podstatě vidět ve vzdálenosti 20 km na severovýchod. Tady byla tundra. Když se postupně oteplelo a ledovec ustupoval, ustupovali s ním k severu i pavouci. Ještěd je však izolovaný vrchol s chladným mikroklimatem, takže zdejší populace se zde „zapomněla“. Oteplení vyřešila tím, že se stáhla do hlubších vrstev suti, kde je chladněji. Zde byl také tento druh nalezen. Druhým, který tady přežívá od doby ledové, říkáme glaciální relikt.

Úkol pro studenty: Dne 21. 6. je letní slunovrat, den je nejdelší a noc nejkratší. Jak žákům prakticky vysvětlíte, proč tomu tak je? Proč je výrazný rozdíl proti zimnímu slunovratu? Důvodem je, že Slunce nevychází stále na východě a nezapadá na západě, jak si řada lidí myslí. Spolu s místem východu a západu se mění i délka dráhy, kterou Slunce absolvuje na obloze. V místě, kde stojíme, se díváme přibližně na jih a vidíme kolem sebe prakticky celý kruhový horizont. Vezměte si kompas a ukažte na horizontu místa, kde Slunce vychází a zapadá při letním a zimním slunovratu, kde při jarní a podzimní rovnodennosti.

D – VRCHOL JEŠTĚDU

Ještěd (1012 m), nejvyšší hora Ještědsko-kozákovského hřebtu, je důležitým a nepřehlédnutelným krajinným bodem krajiny. Je zajímavý z hlediska geologického (tvořen ordovickými kvarcity), geomorfologického (nejvyšší bod hrásti vzniklé na lužickém zlomu), hydrogeografického (prochází zde hlavní evropské rozvodí mezi úmořím Severního a Baltského moře), klimatologického (specifické klimatické podmínky dané nadmořskou výškou a relativní izolovaností). Je významnou zoologickou i botanickou lokalitou, má pestré historii, dnes na něm stojí národní kulturní památka – stavba oceněná mnohými významnými (např. prestižní Perretovou cenou). Kromě toho je vrchol Ještědu součástí české státní trigonometrické sítě I. řádu (společně s dalšími 180 hlavními trigonometrickými body), na což upozorňuje i sloupek s tabulkou na nejvyšším bodu. Tyto body byly zřizovány pro potřeby základního mapování našeho území. Platí jednoduché pravidlo. Z každého trigonometrického bodu I. řádu jsou vidět i okolní základní trigonometrické body.

Úkol pro studenty: Na slepé mapce umístěné na tabulce trigonometrického bodu zkuste identifikovat alespoň 4 ze 7 okolních trigonometrických bodů I. řádu. Pomocí kompasu změřte azimut těchto krajinných dominant a odhadněte jejich vzdálenost a nadmořskou výšku. Tyto údaje poté porovnejte se skutečnými údaji, které zjistíte s pomocí mobilních mapových aplikací (např. Mapy.cz). (Napověda: jedná se o vrchy Luž, Bezděz, Mužský, Kozákov, Hvězda, Smrk, Lysý vrch).

H – VYSÍLAČ

Na naší exkurzi jsme se po prudkém stoupání dostali opět na hřeben k telekomunikačnímu vysílači. Ten je současně dobovým informačním technologií. Za plotem vidíme viset zvláštní kulovité objekty, který rovněž symbolizuje moderní dobu, ale z té horší stránky, hlediska kontaminace prostředí persistentními organickými látkami. Jsou to látky, které mají tendenci dlouho přetrvávat v prostředí a mohou mít různé negativní účinky. Patří se např. některé pesticidy, polycyklické aromatické uhlovodíky, dioxiny, polychlorované bifenylly aj. Ty se šíří prostředím na velké vzdálenosti a zařízení, které zde instalovali pracovníci ústavu Recetox Masarykovy univerzity v Brně, slouží k jejich monitoringu. A i zde na Ještědském hřebtu, uprostřed lesů, můžeme stopu těchto látek zachytit.

Úkol pro studenty: Zamyslete se nad negativními vlivy, které má činnost člověka na životní prostředí. Jaká je podle Vás odpovědnost státu (organizací, úřadů) a osobní odpovědnost každého z nás?

4. ZÁVĚR

Krátké exkurze jsou užitečnou a běžnou součástí výuky a přípravy budoucích učitelů. Většinou jsou zaměřeny monotematicky (exkurze botanická, geologická, historická, literární aj.), dle vyučovaného předmětu či specializace vedoucí pedagoga. Pro rozvoj mezipředmětových vztahů lze doporučit i pořádání exkurzí se širším rozsahem, zaměřených speciálně na vzájemné vazby a souvislosti. Zde demonstrována exkurze je příkladem uvedeného přístupu.

5. LITERATURA

DOSTÁL, I. 2013. Badatelsky orientovaná výuka jako trend soudobého vzdělávání. E-pedagogium, 13(30), 81–93.
RUBÁŠ, D. 2017. Přírodní klenoty Podještědí – obrazový průvodce krajinou. Český Dub, 368 s. ISBN 978-80-270-2857-3.
SVĚTLÁ, K. 1903. Pověsti z Ještěda. Praha: J. Otto, 261 s. Světlá, Karolina: Sebrané spisy sv. 25.
SVORODIČOVÁ, H., MIŠAŘOVÁ, D., DURNÁ, R., ČRŠKOVÁ, T., HOFMANN, F. 2019. Koncepce terénní výuky pro základní školy. Masarykova univerzita, Brno.

petr.andel@tul.cz, dominik.rubas@tul.cz
Katedra primárního vzdělávání FP TUL

Rozvoj myšlení v souvislostech metodou řetězců asociací a znalostí

Development of thinking in contexts by the method of chains of associations and knowledge

doc. RNDr. Petr Anděl, CSc.

PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

petr.andel@tul.cz

vera.vykoukalova@tul.cz

Příspěvek představuje metodu podporující myšlení v souvislostech v rámci školní výuky. Navrhovaná metoda AZA (asociace – znalost – asociace) je jednou z možných metod podporujících integraci oborů a rozvoj faktografických znalostí při zachování vysoké motivační hodnoty práce, neboť je postavena na bázi vlastního výběru žáka. Postup práce založený na vlastních asociacích umožňuje lépe pochopit provázanost všech jevů v okolním světě, podporuje kognitivní rozvoj a učí dovednosti vzájemného propojování. Metoda AZA sleduje přirozené postupy lidského myšlení, které učitelé běžně využívají v rámci svých hodin, a lze ji velmi dobře modifikovat pro žáky na různých stupních škol. Za přínos a výhodu metody považujeme její formalizaci do podoby volného mezioborového celku, díky němuž je pro žáky dobře uchopitelná. Příspěvek je opřen o poznatky z pilotního výzkumu, jehož respondentkami byly studentky 5. ročníku oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, a analýzu šetření, které sledovalo zavádění metody do školní výuky, které bylo realizováno studentkami v rámci pedagogické praxe.

Klíčová slova: pojem; znalosti; pojmová mapa; řetězec; asociace.

1. ÚVOD

Exponenciální nárůst poznatků v jednotlivých vědních oborech vede zákonitě ke vzniku stále nových a užších specializací. Negativním průvodním jevem tohoto přirozeného procesu je často bohužel ztráta širších souvislostí a komplexního přístupu k celé problematice. Procesu neustálého štěpení celku, kdy jednotlivé dílčí části již nemohou dostatečně plnit své funkce, se říká fragmentace (z lat. fragmentum – zlomek, úlomek). Tento proces je popisován hlavně v ekologii krajiny (rozštěpení krajiny dálnicemi, železnicemi, průmyslovými objekty, sídly aj.), ale stejně vážným problémem je i v našem vzdělávání. Z pragmatických důvodů jsme si rozdělili poznávání světa na jednotlivé předměty (matematika, fyzika, biologie, zeměpis atd.), přičemž vzájemné vazby mezi nimi a pohled na svět jako celek se často vytrácí. Je proto třeba u žáků podporovat a rozvíjet myšlení v souvislostech, a to již od mateřských škol. Z řady používaných postupů zde uvádíme **metodu řetězců asociací a znalostí (AZA)**, vyvinutou na našem pracovišti a reflektovanou studentkami v rámci pedagogické praxe.

3. PŘÍKLAD A

Na úvod probírání tématu jarního ročního období vybere učitel výchozí slovo „JARO“. Upozorní žáky na to, že nejde jenom o asociace a naše pocity, ale že ke každému slovu musí najít nějakou znalost. Žáci se postupně hlásí a odpovídají. Vzniká tak radiální struktura.

4. PŘÍKLAD B

Samostatná písemná práce

Učitel zadá samostatnou písemnou práci. Na výchozí slovo „strom“ mají žáci vytvořit alespoň 5 asociací, kde jedna navazuje na druhou. Asociace napíší do řádků pod sebe a nezapomenou vždy vedle napsat znalost.

5. VYUŽITÍ VE VÝUCE

Metodu AZA lze (samozřejmě s modifikacemi dle věkových zvláštností) využít pro žáky všech stupňů a typů škol. Metodická forma může být velmi rozmanitá. Jako příklady uvádíme:

- Rozcvička AZA.** Probíhá bez předchozí přípravy jako motivace, zpeřčení výuky, opakování učiva aj. Jedná se o krátké 5–10minutové bloky, kdy učitel předkládá postupně klíčová slova a žáci bezprostředně ústně reagují. Celý průběh řídí učitel a volbou slov sleduje zvolený výukový cíl. Rozcvička může mít charakter radiální (všechny děti hledají asociace na jedno zvolené slovo), nebo lineární (asociace navazují na předchozí, tj. hra typu „slovního fotbalu“).
- Písemný úkol v rámci hodiny.** Žáci si individuálně (5–10 minut) připraví vlastní schéma AZA na dané slovo. Následovat může společná či skupinová diskuse na dané téma, individuální autoevaluace či evaluace učitelem.
- Domácí práce.** Žáci si samostatně připraví na dané zadání vlastní řetězec AZA a prezentují je ve třídě před svými spolužáky.
- Kooperativní a skupinové práce se zadáním konkrétních parametrů pro asociace i faktografie.**

Důležitým krokem – zvláště u malých dětí – mohou být přípravná cvičení, kdy se děti nejdříve seznámí s principem vytváření samotných asociací, asocičních map a teprve následně slova naplňují faktografickým obsahem.

LITERATURA

ANDĚL, P.; VYKOUKALOVÁ, V. 2018. Rozvoj myšlení v souvislostech metodou řetězců asociací a znalostí. Gramotnost, pregramotnost, vzdělávání, vol. 2, no. 1, pp. 85–100. ISSN 2533-7890

FAKULTA
PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ
A PEDAGOGICKÁ TUL

Rozvoj myšlení v souvislostech metodou AZA při přípravě studentů učitelství pro 1. stupeň ZŠ a MŠ

Petr Anděl, Věra Vykoukalová

2. METODA ŘETĚZCŮ ASOCIACÍ A. ZNALOSTÍ (AZA)

Metoda řetězců asociací a znalostí je založena na kombinaci tvorby volných asociací k danému tématu a osvojování konkrétních faktografických znalostí. Postup se skládá z následujících základních kroků:

a) Výběr výchozího slova

Může se jednat o libovolné slovo, ať abstraktní, nebo konkrétní. Volí se podstatné jméno v 1. p. Pokud ho vybírá učitel, vychází většinou z probírané látky a z vytyčeného cíle. Výchozí slovo si při samostatné práci si mohou volit i žáci a je potom pro učitele zajímavé sledovat diverzitu této volby.

b) Vytvoření asociace

Probíhá běžně jako u asocičních map. Asociace mohou být různé, nejčastěji se opakují tři základní typy: (i) typ jazykový / lingvistický (dům – domek, domov, domovina), založený na asociaci příbuznosti slovních základů pojmu; (ii) typ tematický / sémantický (kočka – šelma, mazlíček, myši aj.), inspirovaný obsahovou spojitostí pojmů; (iii) typ subjektivní / prožitkový, vycházející z osobního prožitku žáka.

c) Formulování konkrétní znalosti

Zde je vyžadována jakákoliv věcná znalost, ne pocit nebo subjektivní vztah. Např. na asociaci „voda“ není odpověď „rád se koupu“, ale je to kapalina, pevné skupenství je led atd. V této fázi se nejvíce projeví věkové odlišnosti – od jednoduchých vztahů až po hlubší znalosti. Např. na asociaci „auto“ může být u malých dětí znalost „má kola“, starší uvede např. konkrétní značku/-y, některé charakteristiky, např. „má spalovací nebo elektrický motor“ aj.

d) Volba nového výchozího slova

Tím může být buď znovu výchozí slovo (tím se vytváří radiální struktura (viz příklad A), nebo slovo předchozí asociace či znalosti, což vede k lineární struktuře (viz příklad B). Oba typy se většinou kombinují.

6. DISKUZE

Na rozdíl od běžně používaných asocičních řetězců a map vyžaduje metoda AZA zařazení dalšího samostatného kroku, a to přiřazování faktografie k danému pojmu. Tento požadavek se může zdát zvláštní v době, kdy se obecně neustále „bojuje“ proti výuce faktografie v jednotlivých předmětech. V paušální rovině je tento přístup („Proč se mám učit fakta, když se najdu na internetu“) velmi nebezpečný a snižuje úroveň vzdělávání. Problém totiž není v množství dat, které si žák bez potíží osvojí.

Každý, kdo pracuje s dětmi, ví, že děti si lehce zapamatují desítky, možná stovky jmen z počítačových her (často i ve zkromených anglických názvech). Problém nadměrného používání faktografie není tedy v počtu, ale v tom, že učené pojmy nejsou dostatečně provázány s ostatními reáliemi světa a nevytváří tak smyslnou síť poznání.

A právě v tomto spatřujeme smysl a přínos metody AZA: rozšiřuje znalosti a přitom učí děti/žáky jednotlivé pojmy definovat, provazovat je s ostatními a vytvářet si komplexní pohled na svět kolem nás.

Období mateřské školy a 1. stupně základních škol jsou pro rozvoj celostního myšlení zásadní a lze říci, že právě v nižším věku jsou pro tento rozvoj ideální podmínky. Děti ještě nedisponují tak velkými objemy znalostí, aby je bylo nutné příliš dělit, a současně jsou vyučovány převážně jednou paní učitelkou, která má přehled o celkové výuce. Je to velký rozdíl proti 2. stupni ZŠ a vyšším stupňům škol, kde je naopak velký důraz kladen na jednotlivé předměty, vyučované specializovanými pedagogy, kteří často nemají přehled o obsahové náplni jiných předmětů. Proto považujeme za nutné zařazovat téma celostního přístupu ke vzdělávání také do přípravy budoucích a metoda AZA, jako jedna z možností, se nám osvědčuje.

7. ZÁVĚR

Metoda řetězců asociace – znalosti – asociace (AZA) patří k metodám posilujícím myšlení v souvislostech a celostní přístup ke vzdělávání. Její výhodou je, že současně rozvíjí tvořivost (hledání asociací) i logické myšlení (definování pojmů a znalostí). Je dostatečně variabilní, aby ji bylo možné přizpůsobit různému věku dětí, zvoleným tématům a dalším specifickým podmínkám.

petr.andel@tul.cz, vera.vykoukalova@tul.cz
Katedra primárního vzdělávání FP TUL

Interaktivní příběhy v knihách

Gamebook v dětské literatuře

Interactive stories in books

Gamebook in children's literature

Mgr. Jindřich Bernt

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

jindrich.bernt@tul.cz

Cílem článku je pojednání o fenoménu tzv. gamebooků a jejich místě v dětské literatuře. Literatura jako médium má v dnešní době velikou konkurenci. Relaxační funkci dnes totiž plní spíše jiná média jako internet, videohry a další. Možná se tomu nelze divit: nač se namáhat čtením a být navíc jen pouhým pasivním pozorovatelem děje, který se před námi odvíjí i bez nás, když můžeme ve videohře být aktivním strůjcem děje, jež můžeme ovlivňovat našimi rozhodnutími? Tento prvek interaktivity, který je jistě pro mnoho dětí lákavý, však můžeme najít i v knihách – v gameboocích. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část stručně popisuje vznik tohoto fenoménu, uvádí autory, již jsou s tímto typem literatury spjatí, a podává přehled nejdůležitějších principů a mechanik, jež v těchto knihách fungují. Praktická část analyzuje vybrané gamebooky přeložené do češtiny a zkoumá, jakým způsobem nakládá s principy tohoto žánru. Součástí práce je zhodnocení atraktivity těchto titulů, doporučení pro četbu i úvaha nad tím, jaký přínos mohou tyto knihy mít pro děti.

Klíčová slova: čtenářství; role playing game; literatura.

INTERAKTIVNÍ PŘÍBĚHY V KNIHÁCH – GAMEBOOK V DĚTSKÉ LITERATUŘE

Gamebook

- kniha s unikátním formátem vyprávění;
- čtenář se spolupodílí na příběhu tím, že si volí vlastní čtecí dráhu vyprávění (Chvojková, 2015, s. 40);
- činí tak na základě číslovaných odstavců nebo stránek (tzv. odkazy);
- jeho rozhodnutí utváří příběh knihy;
- není tedy jen pasivním pozorovatelem děje, ale aktivně jej ovlivňuje;
- často fantasy, sci-fi či jiná tematika.

- kniha může obsahovat několik konců (někdy končí smrtí hrdiny, někdy dospěje ke špatnému konci);
- někdy je potřeba tužka i papír (ke kreslení mapy, k zaznamenávání sebraných věcí, k psaní poznámek);
- gamebooky s RPG (role-playing) prvky potřebují i hrací kostku k boji s protivníky či k určení náhody – kombinuje se tedy četba i hra.

Důležití autoři

- Edward Packard a R. A. Montgomery – první průkopníci spjatí se sérií Choose your own adventure (Vyber si vlastní dobrodružství) v roce 1978-1998 – intencionální literatura;
- Steve Jackson, Ian Livingstone – edice Fighting Fantasy (britský styl) v roce 1982
- Joe Dever se svou sérií Lone Wolf – dle kritiků nejlepší gamebooková série (Herrman, 2019);
- u nás zaznamenaly úspěch série FF a Lone Wolf, z českých např. Vladimír Chvátil – O Norikovi.

Přínos pro děti

- čtenář musí dávat velký pozor na příběh a na čtení, protože se aktivně musí rozhodovat nad tím, jakou cestu zvolit;
- při boji s protivníky se používá kostka, přičítají se body i za výhru – procvičují se matematické dovednosti
- mnoho takových knih má prvek „znovuhratelnosti“, po přečtení se příběh dá hrát znovu a jinak – ke konci se dá dostat různými cestami a způsoby;
- některé vyžadují psaní poznámek, kreslení map – třídění myšlenek;
- jiné obsahují i hádanky, rébusy – procvičení logického myšlení;
- některé přímo pro děti jsou i poučné;
- RPG prvky jsou skvělé pro čtení příběhu – čtenář se může vžít do postavy a dívat se na události jiným pohledem – nácvik empatie;
- pro dyslektiky či nezdátne čtenáře snadno stravitelná četba (a díky rozdělení na odstavce nestresující) (Contributors, 2021).

Vybrané gamebooky v češtině

Fabian Lenk – Fotbalová hvězda

- gamebook zaměřen na kluky od 10 let;
- popisuje cestu nadějněho mladého fotbalisty Toma, který se dostává do profesionálního klubu;
- žádné RPG prvky, před čtenářem jen leží mnohá rozhodnutí;
- lehká didaktičnost – kniha učí zodpovědnosti, klade důraz na disciplínu, vyzdvihuje fair-play;
- někdy trochu prvoplánově či snadno prohlédnutelné – čtenáři se daří, pokud poslouchá rady trenéra (jsou zde i výjimky, avšak vzácné)
- pro kluky ideální volba.

Renata Šindelářová – Kdo zachrání planetu

- pro děti ve věku 9-13 let;
- skupince dětí leží na srdci blaho naší planety, s pomocí moudré Nadi se snaží pomáhat přírodě;
- bohužel minimum možností, jak ovlivnit svými rozhodnutími příběh;
- postup příběhem je totiž většinou založen na luštění úkolů – řešením je číslo strany, kde se má pokračovat ve čtení;
- kniha obsahuje úkoly postřehové, matematické, logické;
- během úkolů se čtenář dozví mnoho zajímavostí ze světa přírody;
- pro někoho kniha může být až přebíjele didaktická, úkoly někdy brzdi plynutí jinak hezkého a milého příběhu.

Frank Stieper – Lan.Klan. Spiknutí robotů

- pro čtenáře od 9 let;
- sci-fi tematika, svým akčním pojetím míří spíše na kluky;
- čtenář v roli hrdiny musí se svým týmem zneškodnit vzpouru robotických pavouků;
- i zde se řeší rébusy;
- počítá se se psaním poznámek – zaznamenávají se přístupová hesla, důležitá čísla apod.;
- roli zde hraje i náhoda určená hodem kostkou – kostka s různými hodnotami je zde pro pohodlí čtenáře natištěna v rohu stránek.

Gamebook – Minecraft – Dobrodružství v ruinách Komorior

- pro mladé čtenáře;
- v džungli Komorior se probudilo pradávné zlo a jen jediný člověk ho dokáže podle proroctví porazit – hrdina/čtenář;
- východiskem je mapa, kde si čtenář může vybrat, kam se vydá;
- někdy čtenář nepostoupí dál, pokud nemá určitý předmět;
- kromě mnohých rozhodnutí čeká na čtenáře i několik hádanek (postřehových i logických), zapisování poznámek apod.;
- při špatném rozhodování lze i „umřít“ (pak se musí začít od začátku);
- dobrodružství z prostředí Minecraftu (známá videohra) – velice populární, může nalákat i nečtenáře.

Roméo Hennion – Moje první dobrodružství: Dobrodružství na draka

- pro čtenáře od 4 let;
- cílem fantasy laděného dobrodružství je ochočit si draka
- kromě rozhodování o svých činech je vyprávění obohaceno o volbu postavy (bojovnice, čaroděj, zlodějíček), jež má specifické vlastnosti, které mohou průběh knihou zlehčit či ztížit;
- pozoruhodné je také rozložení knihy – stránky jsou v jednotlivých kapitolách rozděleny na otáčecí třetiny, takže čtenář nemusí neustále listovat celou knihou;
- příjemným doplňkem je i kolo s předměty, které hráč může použít při svém putování;
- špatný průběh knihou může skončit nezdárně (drak hrdinu sežere), musí se pak začít od začátku;
- díky volbě postavy a možnosti získání různých nápomocných předmětů lze předpokládat, že kniha čtenáře neomrzí hned po prvním přečtení

Kriss Jarvin – Káťa a poděs: Velký útěk

- komiksový gamebook pro dívky ve věku od 3 do 7 let;
- princezna Káťa je umeslena a uvězněna ve věži tajemného hradu – princezna počítá se čtenářčinou pomocí;
- nabízí mnoho různých cest, jak se dostat ke zdárnému konci – prvek znovuhratelnosti;
- záleží také na nasbíraných předmětech během putování hradem a jeho okolí;
- gamebook nabízí radost z objevování i z řešení jednoduchých hádanek (převážně postřehových);
- promyšlený a přístupný gamebook, který je pro ideální pro společnou četbu s rodiči.

Výchovně vzdělávací činnosti v třídním vzdělávacím programu mateřské školy

Klíč k plánování výchovně vzdělávací činnosti v mateřské škole

Educational activities in the classroom curriculum

The key to planning educational activities in kindergarten

Mgr. Havlíčková Alena

havlickova.alca30@gmail.com

Příspěvek se zabývá vlivem plánování výchovně-vzdělávacích činností na efektivitu práce s dětmi. Předškolní věk, kterým rozumíme období od 3 do 7 let, je velmi specifický časový úsek. Toto období s sebou nese určitá specifika fyziologicko-psychosociálního vývoje (např. předoperační stádium, vývoj vnímání, představivost, egocentrismus, tvořivost – chuť zkoumat atd.). Pedagog by měl plánovat výchovně-vzdělávací činnosti s určitými cíli a záměry vzhledem k rozvoji dané schopnosti, dovednosti a zkušenosti na základě potřeb a individuálních zkušeností dětí. Proto je pro pedagoga důležitá evaluace, pozorování, sebereflexe a především vývoj dítěte, ale i znalost určitých posloupností, zákonitostí ve výchovně-vzdělávacích oblastech, které by měly předcházet dalšímu rozvoji dovednosti/schopnosti/znalosti.

Ráda bych na těchto činnostech ukázala, že je důležité se k vytčeným cílům a příslušným prostředkům vracet v průběhu týdne i dalších dnů, dovednosti a poznatky dětí dále ukotvovat a zároveň obohacovat.

Klíčová slova: výchovně-vzdělávací činnosti; předškolní věk; vývoj dítěte; třídní vzdělávací program; plánování; tvořivost.

Klíč k plánování výchovně vzdělávacích činností v mateřské škole

Mgr. Alena Havlíčková

Předškolní věk je specifické období, které s sebou nese určitá specifika fyziologického a psychosociálního vývoje dítěte (vývoj vnímání, představivost, egocentrismus, chuť zkoumat – tvořivost). Vzdělávací činnost směřuje k rozvoji schopností, dovedností, znalostí a zkušeností dítěte. Tyto cíle by měly být stanoveny na základě individuálních potřeb dítěte. Významnou roli zde příkládám častému kontaktu dítěte s určitým vjemem či podnětem v různých souvislostech. Propojením tématu v různém kontextu v dalších oblastech lze ukotvit u dítěte – prostřednictvím vlastních zkušeností, prožitku určitou dovednost, schopnost, znalost.

Schopnost
namalovat
svou
představu

První setkání, explorace s barvou

Schopnost pojmenovat co a jak – čím jsem to dělal,
co to má být, co to je, co by se s tím dalo dělat

- Zkušenost s barvami
- Poznání jejich vlastností
- Pomocí rukou, dlaní
- Možnost využití dalšího vyjadřovacího prostředku

Vnímání předškolních dětí

Hra s barvou

Explorace se štětcem nebo prsty

Tvořivost je nutno u dětí probouzet, posilovat a zdokonalovat. Je to schopnost něco měnit, hledat možnosti, jak to může být. Základem, jak k tomu děti vědět, je přístup pedagoga – umět nacházet v běžných činnostech v mateřské škole situace, chvíle a podněty, které mohou reakci dítěte ovlivňovat..

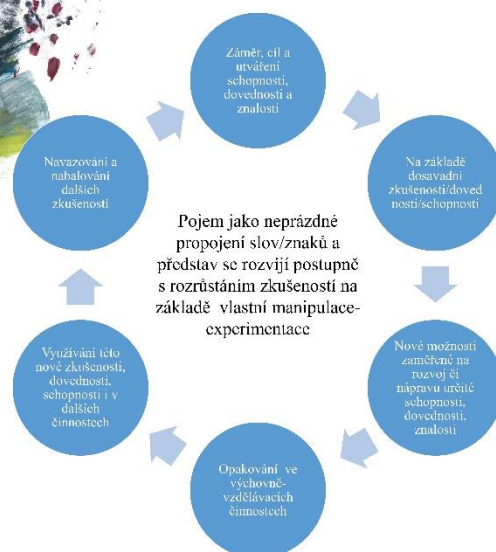

Vyjádření vlastní představy dítěte

Na základě dané činnosti rozvíjíme u dítěte určité dovednosti, schopnosti, či znalosti, a to především prostřednictvím vlastní zkušenosti, u které je dítě aktivní.

Pro dítě je blízké tělo, je dobré začít činností, která je dítěti blízká – manipulace: hra s dlaněmi, hry s prsty, hry s pohybem, a to vše v propojení s pojmotvorným procesem, rozvojem tvořivosti, mluvením, zpíváním a radostí z objevování a nalézání nových možností. Na základě znalosti posloupností a dovedností, které předchází k dosažení určitého cíle, má dítě možnost se i v průběhu dalšího období zdokonalovat v osobnostním rozvoji

- Ovlivněno egocentrismem, fantazií, vlastní zkušeností
- Pomocí smyslových orgánů – seznamuje se, zpracovává, poznává vlastnosti předmětů
- Na základě zpracované informace se vyvolá vjem

Uvedené postupy lze využít k dalším krokům, jako například malování při vyprávění příběhu nebo pohádky:

- odvyprávění příběhu
- diskuse možné varianty příběhu
- hledání písně k určené informaci (obdobným způsobem lze postupovat i v jiných oblastech jednotlivých výchov)
- vyhledávání určitých charakteristických vlastností
- pohybové ztvárnění určitého znaku či linie
- možnost vytvoření /přetvoření pomocí různých materiálů – do prostorové tvorby

K nové státnici jen s pedagogickou přípravou

For the new state final exam only with pedagogical preparation for the lesson

Prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. – vedoucí projektu

PhDr. Radka Harazinová, Ph.D.

PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

PhDr. Jitka Novotová, Ph.D.

Mgr. Helena Picková, Ph.D.

Mgr. Andrea Rozkovcová, Ph.D.

Doc. PaedDr. Petr Urbánek, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

jitka.novotova@tul.cz

Cílem inovace je zavedení nové formy státní závěrečné zkoušky (SZZ) z pedagogicko-psychologického modulu pro studenty bakalářských oborů zaměřených na vzdělávání. Zkouška je pojata aplikačně a prakticky, tak aby ověřila rozvoj profesních kompetencí studentů v oblasti didaktické přípravy vyučovací hodiny. K úspěšnému naplnění tohoto cíle je třeba, aby student porozuměl podstatě vyučovacího procesu a dokázal integrovat a aplikovat své poznatky z pedagogických, psychologických a didaktických předmětů i zkušenosti z pedagogických praxí.

K naplnění cílů projektu byl inovován předmět Úvod do pedagogické praxe, v němž studenti cíleně pozorují psychodidaktické jevy ve výuce na základních školách a spolu s vedoucím semináře tyto jevy a pedagogické situace následně reflektují. Dále se studenti učí koncipovat pedagogickou přípravu na vyučování a předvádí mikrovýstup. I při těchto činnostech probíhá reflexe spojená se zpětnou vazbou od studentů i pedagoga. Inovaci jsme vyhodnotili na základě dotazníků pro studenty jako přínosnou pro pedagogický rozvoj studenta. Dalším krokem k naplnění cílů projektu bylo vytvoření „vzorové“ šablony pro studenty k tvorbě komplexní pedagogické přípravy ke SZZ a dále hodnotících kritérií k posouzení studentovy pedagogické přípravy. Studenti pedagogickou přípravu odevzdávají již před SZZ a ta je posouzena pedagogy a doplněna otázkami doporučenými k rozpravě při SZZ. Pilotní ověřování nové SZZ bude realizováno v červnu 2023.

Klíčová slova: pedagogická příprava na lekci; praktická státní závěrečná zkouška; pregraduální vzdělávání učitelů.

Grantová podpora: Otevřeno, z. s., Abakus nadační fond

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ TUL

Katedra pedagogiky a psychologie

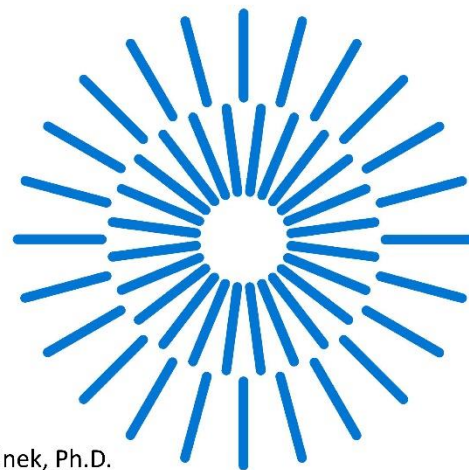
K nové státnici jen s pedagogickou přípravou

Rešitelský tým:

PhDr. Radka Harazinová, Ph.D., PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.,

Prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D., PhDr. Jitka Novotová, Ph.D.,

Mgr. Helena Picková, Ph.D., Mgr. Andrea Rozkocová, Ph.D., Doc. PaedDr. Petr Urbánek, Ph.D.

Cíl projektu:

Příprava nového pojetí státní závěrečné zkoušky (SZZ) z pedagogicko-psychologického modulu pro bakalářské obory zaměřené na vzdělávání

Na jaké očekávané výstupy učitelské přípravy by měla být SZZ zaměřena?

Studenti:

- propojují své znalosti z pedagogických, psychologických a didaktických předmětů
- integrují teoretické znalosti s praktickými zkušenostmi z pedagogických praxí
- dokáží porozumět základním pedagogickým pojmům a patřičně je aplikovat ve vlastní přípravě na vyučování
- analyzují vybrané psychodidaktické jevy při pozorování vyučovací hodiny
- využívají kurikulární dokumenty při plánování výuky
- vytvářejí promyšlené pedagogické přípravy pro výuku na úrovni dosud osvojených pedagogicko-psychologických znalostí a dovedností s ohledem na výstupy Bc. studia
- reflektují rozvoj svých profesních kompetencí

Jak jsme postupovali?

- **Inovace předmětu Úvod do pedagogické praxe** – integrativní funkce předmětu a jeho propojení s obsahem SZZ. Činnosti v předmětu: cílené pozorování a reflexe psychodidaktických jevů v reálné výuce; příprava, prezentace a rozbor pedagogické přípravy; příprava, realizace a reflexe mikrovýstupů. Vyhodnocení inovace prostřednictvím dotazníku – většina studentů hodnotí předmět jako přínosný pro jejich profesní rozvoj i pro přípravu na SZZ.
- **Vytvoření materiálů pro SZZ** – „vzorová“ šablona pro studenty k tvorbě pedagogické přípravy, indikátory pro sebehodnocení studentů v oblasti plánování výuky, hodnotící kritéria a slovní škála k posouzení pedagogické přípravy.
- **Hodnocení pedagogických příprav studentů** vyučujícími a tvorba otázek k obhajobě, prodiskutování průběhu SZZ členy katedry.
- **Pilotní ověřování SZZ na cca 100 studentech**, reflexe zkušeností se zaváděním inovace.

 otevřeno

**aoba
kuos**

Spoj písně a příběhy a získáš ověřený nástroj pro působivé předávání paměti národa, paměti kraje, rodiny či školy

Combine songs and stories and you will receive a proven tool which impressively transmits the memory of nations, the memory of region, family, or school

MgA. Jana Konvalinková, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

jana.konvalinkova@tul.cz

Mgr. Christopher Muffett M.A., PGCE

Katedra anglického jazyka

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

christopher.muffett@tul.cz

Poster představí návrhy ověřených postupů, v kterých se silné příběhy paměti národa, rodin a kraje spojují s hudebním projevem, písní. Projekt Temné časy krásných míst s příběhy rodin studentů FP TUL z doby totality otevřel první prostor pro ověřování toho výrazového nástroje. Následovaly Vlaky naděje k počtě Sira Nicholase Wintona s příběhy Wintonových dětí a Když promlouvá kraj našich domovů s příběhy hranic. Vždyť místo, kde žijeme, prošlo tolika změnami. Jen chrám a klášter v „našich“ Hejnicích prošel velkolepou slávou poutního místa, dalšími mnoha proměnami, kdy zcela chátral, a byl i internačním táborem pro kněze a mnichy v době totality. Představíme ověřené metodologické postupy i závěry šetření.

Klíčová slova: hudba; melodramatické postupy; metodologické postupy; paměť národa; píseň; příběh.

SPOJ PÍSNĚ A PŘÍBĚHY A ZÍSKÁŠ OVĚŘENÝ NÁSTROJ PRO PŮSOBIVÉ PŘEDÁVÁNÍ PAMĚTI NÁRODA, PAMĚTI KRAJE, RODINY ČI ŠKOLY

PŘÍBĚH

Otevři si **paměť národa**.
Ptej se svých pra – prarodičů, sousedů.
Hledej **příběhy místa**.
Najdi příběhy významných osobností.

PÍSEŇ

Hledej **náladou** či významem podobnou **píseň**.
- Lidová píseň má v sobě moudrost, zpívá o životě.
- Umělá píseň – máme v ní nepřetržitý zdroj – V+W, Svěrák – Uhlíř,
Nohavica, táborské písně, skladby hudebních skladatelů.
- K anglickým textům písní vymyslej české verze, **jako jsme to dělali my**.

MELODRAMATICKÉ POSTUPY

Příběhy můžeš, pro větší umocnění, **podbarvovat** jemnou **hudbou, zvukem**.
- deštná hůl, tibetské misky, zvony, bublinky
- improvizace na černých klávesách
- lry

INSPIRUJ SE NAŠIMI PROJEKTY

Trigenerační projekty :
- zapojení **studentů FP TUL**
- **studentů Univerzity třetího věku TUL**
- **žáci ZŠ Světlá pod Ještědem**
Projekty jsme prezentovali na základních a středních školách, na univerzitách i pro veřejnost. Provedli jsme je **u nás, v Německu, Polsku a Anglii**, v českém, německém a anglickém jazyce. Podpořili nás TUL, Liberecký kraj, statutární město Liberec, Fond česko – německé budoucnosti, Národní pedagogické muzeum.

PRŮZKUM A JEHO ZHODNOCENÍ

Průzkum došel k těmto závěrům:

- Jednoznačné **přijetí u všech věkových kategorií**.
- Vyváženost komponovaného pořadu; žádný z příběhů neměl převažující preferenci.
- **Propojení hudby a příběhu** zvýšilo **dramaticnost**, dalo prostor pro **soustředěné vnímání**.
- Lidské hodnoty byly nadřazeny územnímu rozdělení, zemi, kde byl projekt prezentován.
- Ověřila se **potřeba o důležitost předávat historicky a lidsky důležité svědectví**.
- Potřeba respektovat **činy obyčejných lidí**, kteří se pevně **zasazují za ideály lidskosti**.
- Program byl proveden **důkladně**.
- **Prolnutí verbálního projevu s hudbou** vytvořilo efektivní vzdělávací médium.

(5 143 respondentů od 10 let výše)

Markéta Havlová
vypráví příběh
svých prarodičů
označených
za kulaky

PROJEKT 2019

VLAKY NADĚJE

K počtě Sira Nicholase Wintona. Strhující příběhy Wintonových dětí.
Vzkaz Barbary Winton našemu projektu:
"Zasáhněte, kdykoliv se setkáte s intolerancí a bezprávím."
Provedeno 23x, u nás, v Polsku, Německu a Anglii.

Rektor TUL,
Wintonovy děti,
Zuzana Marešová,
Ruth Hálková a
Milena Grenfeld -
Baines a tři
generační sbor
při zpěvu české
státní hymny

WHEN THE MOTHERLAND CALLS – THE CALL OF UKRAINE, THE VOICE OF HELP

Svědectví uprchlíků, kteří našli útočiště na Liberecku a svědectví studentů dobrovolníků, kteří pomáhali na hranicích s Ukrajinou a v centrech v Liberci.

Provedeno 14x, pouze v Anglii.

TEMNÉ ČASY KRÁSNÝCH MÍST

Silné příběhy rodin studentů z doby totality – věznění kulaků; političtí vězni v uranových dolech; perzekuce českých letců British Royal Air Force; střelba na libereckém náměstí roku 1968; ...

Provedeno 21x, u nás, v Polsku, Německu a Anglii.

PROJEKT 2018

Milena
Grenfeld –
Baines dítě
Wintona,
Liberec 2019

PROJEKT 2020

KDYŽ PROMLOUVÁ KRAJ NAŠICH DOMOVŮ

Neuvěřitelné příběhy míst, které prošly proměnami, od velkolepé slávy, po úplné zatracení a znovu objevení – klášter a chrám Hejnice, Oybin, klášter a bazilika Jablonné v Podještědí, ...

Provedeno 9x u nás a v Německu

Trigenerační sbor
Marienthal 2020

DALŠÍ PROJEKTY

Projekt 2022 – Labyrint světa a ráj srdce

K počtě Jana Amose Komenského.

- částí díla propojená hudbou
- nebyl součástí průzkumu

Projekt 2023 – Ctnost a vznešenost zavazují

K počtě rodu Harrachů

- právě probíhá

Bohemia Chór FP
TUL, Beccles,
Anglie 2022

Všechny projekty **dosáhly nebyvalého ohlasu**, jak podle vyhodnocení dotazníkového šetření, tak i podle okamžitých reakcí, diskuzí a komentářů.
Projekty **otevřely dveře k dialogu v rodinách žáků a studentů** a vedly k následnému přenosu rodinných zkušeností zpět do školního prostředí.

Aspekty spolupráce divadla, univerzity a školy
– dramatická výchova v primárním vzdělávání

Aspects of cooperation between theatre, university and school
– dramatic education in primary school

MgA. Adriana Kubištová Máčiková, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

adriana.kubistova@tul.cz

Poster zpracovává a reflektuje důležitost vzdělávání budoucích i současných pedagogů v otázce vztahu k divadlu a návštěvy divadelního představení s dětmi na prvním stupni. Prezentuje podstatu a přidané hodnoty této aktivity ve výchově a vzdělávání. Akcentuje specifické možnosti divadelní produkce v porovnání s jinými uměleckými produkcemi. Mapuje stav problematiky v divadelních institucích, v institucích vzdělávajících budoucí či stávající pedagogy a v primárních školách. Nabízí možnosti řešení a inspirace. Bez vzájemné spolupráce zmíněných třech organizací není možný pokrok a rozvoj na poli nastíněné problematiky. Práce popisuje ideální podmínky, za nichž je spolupráce mezi organizacemi funkční. Navrhuje možnosti dalšího rozvoje a snaží se sumarizovat důležité body a směry pro každou ze zúčastněných stran. Poukazuje na konkrétní pozice a příslušné pracovníky, kteří mají být vzděláváni v dané oblasti. Nabízí návrhy, kdo a jakým způsobem by měl zajišťovat spolupráci pro další zdárný vývoj k společnému cíli, jímž je rozvoj divácké gramotnosti i dětí i jejich dospělého doprovodu.

Klíčová slova: divadelní lektorství; návštěva divadelního představení; zpětná vazba pedagogů; aktivní diváctví.

Spolupráce divadla, školy a univerzity

Dramatická výchova v primárním vzdělávání

Adriana Kubištová Máčliková, adriana.kubistova@tul.cz

Katedra primárního vzdělávání, TUL Liberec

Seznam pojmů:

Divadlo - jakákoli divadelní organizace či uskupení věnující se inscenační tvorbě pro 1. stupeň, ale i tvorbě dramatických výukových programů, workshopů či lekcí

Univerzita - instituce vzdělávající budoucí nebo i stávající pedagogy formou denního či kombinovaného studia a podílející se na celoživotním vzdělávání pedagogů

Škola - instituce organizující primární vzdělávání, ale také družina, školní kluby či jiné výchovně-vzdělávací kolektivy

Úvod: Cílem posteru je poukázat na možnosti spolupráce divadla, univerzity a školy.

V čem je návštěva divadelního představení důležitá a jedinečná?

Jaké jsou vzájemné vztahy školy, divadla a univerzity? Jak by se měly všechny tři zmínované organizace na této činnosti podílet?

Jsou učitelé v této oblasti dostatečně vzděláni? Jak studenti v této oblasti věst v případě denního, či kombinovaného studia? Jak přistupovat k celoživotnímu vzdělávání?

Jak a čím k návštěvě divadelní produkce motivovat?

Jedinečnost a nezastupitelnost divadla ve výchovně-vzdělávacím procesu

Co může nabídnout pouze divadlo na rozdíl od jiných druhů umění a tím být při vzdělávání nápomocné?

Žák by, ja a bude obtížné zaujmout. Zvláště dnes, kdy prodlužující se čas strávený dětmi ve virtuálním světě má významný vliv na jejich soustředění. Divadlo je druh umění, jehož jedním z možných úkolů je reagovat jak na aktuální témata, tak i na ta obecně platná. Především pak disponuje jedinečnou kvalitou - je TADY a TĚD.

Divadlo je umění neopakovatelného okamžiku. K jeho realizaci je nutná přítomnost všech aktérů - herců i diváků. Jde o umění prováděné momentálně v prostoru a čase. Cílem divadelního umění není jenom výpověď umělců, estetický a duchovní zážitek diváka, či jen prostá zábava. Jeho ambicí by mohlo být vzdělání a rozšiřování obzorů diváka.

ze strany školy k univerzitě

- Univerzita má šanci být kompetentním orgánem, na který se mohou učitelé v této oblasti obrátit pro radu a inspiraci. V ideálním případě odpoví univerzita zavedením vzdělávacích akcí a workshopů ve spolupráci s divadlem.
- Učitelé a pedagogové by však měli těmto aktivitám jít naproti. Tedy žádat o pomoc a podporu, jak s dětmi pracovat dál po návštěvě divadla.

Personální zajištění: Třídní učitel, učitel českého jazyka a literatury, učitel expresivních výchov v ideálním případě učitel dramatické výchovy.

ze strany školy/pedagogů k divadlu

- Naučit se komunikovat s kompetentním zástupcem divadla a ptát se na správné otázky.
- Přinášet nové nápady, podněty divadelním tvůrcům, umět aktivně reflektovat zhlédnuté představení.
- Zajímat se o divadelní tvorbu a umět se dopředu tematicky připravit tak, abychom mohli děti na návštěvu divadla připravit.
- Účastnit se nabízených seminářů a workshopů.
- Žádat o pomoc a podporu jak s dětmi pracovat se zhlédnutou inscenací dál ve výuce.

ze strany univerzity ke škole

- Vedení a seznámení studentů se základními informacemi o divadelním provozu, dramaturgii i procesu zkoušení divadelní inscenace.
- Umožnění a zorganizování návštěvy divadelního představení společně se studenty.

ze strany divadla ke škole

- Úkolem divadla je vzdělávat své publikum po stránce tematické a obsahové a po stránce struktury fungování divadelního procesu a to formou workshopů, setkání, dramaturgických úvodů, dílen, metodických listů.
- Nabízet lektorské programy pro pedagogické pracovníky. Pokud jsou tyto vzdělání, může dojít k vzájemnému pochopení obou stran.
- Zajímat se o potřeby výuky a nápady učitelů a vycházet z nich.

Personální zajištění: Vyučující předmětu Dramatická výchova

Vzdělávání současných a budoucích učitelů v této oblasti na TUL v Liberci

Součástí studia učitelů NŠ na TUL v Liberci jsou předměty Dramatická výchova, Dramatická výchova s didaktikou, cvičení z dramatické výchovy, Dramatická dílna. V předmětech se věnujeme základům dramatické výchovy a její didaktice, možnostem využití ve výuce jiných předmětů a tvorbě vlastního programu, či hodin dramatické výchovy. Nedílnou součástí je i divadelní výchova. Co obsahuje? Za základ považují úvod do aktivního diváctví a rozvíjení divácké gramotnosti u dětí. Co to znamená? Kdo je aktivní divák? Nepřichází do divadla jen proto, aby byl pobaven a jeho čas zabaven. Chce se něco dozvědět, zhlédnuté reflektovat a na základě toho nahlížet na sebe sama a rozvíjet se. Proto je nutné zařadit do výuky:

1. Obznámení studentů s divadelními druhy a žánry
2. Představení divadelních profesí a úvod do specifika divadelní tvorby
3. Ukázkou možnosti komunikace s divadlem
4. Přípravu žáků na návštěvu divadla
5. Návštěvu divadla
6. Využití, co zhlédnutá inscenace nabízí pro další vyučování

ze strany divadla k univerzitě

- Pro divadlo představuje univerzita možnost, jak se podílet na formování budoucích průvodců jeho diváctva. Univerzita ve spolupráci s divadlem také nastavuje komunikační kódy a vede studenty k tomu, že nějaké takové kódy existují.
- Proto by měla být divadla v úzkém kontaktu s univerzitou, prezentovat svoje nabídky spolupráce či případné workshopy a přednášky.

ze strany univerzity k divadlu

- Zjišťování možností, nabídek, vzdělávacích akcí, workshopů.
- Inspirace pro společné aktivity.
- Vyučující přivádí studenty do divadla, zprostředkovává a předává jim principy komunikace mezi divadlem a školou.

Personální zajištění: Aktivní zaměstnanec na obchodním oddělení - kreativní produkční, dramaturg či v ideálním případě zaměstnanec lektorského oddělení.

"Vzdělávání učitelů: učitelé organizují návštěvu divadla svých žáků, vybírají pro ně konkrétní tituly i lektorské programy. S cíleným utvářením divácké gramotnosti se ovšem nepočítá ani na velké většině pedagogických fakult. Učitelé pak v praxi často schází vhodné nástroje i inspirace k tomu, aby žáky na představení připravili, reflektovali ho, využili ve výuce. Formáty vzdělávací pedagogové jsou různorodé: jednorázové workshopy, diskuse a setkání, víkendové, celoroční či letní intenzivní kurzy. Základní přídnou hodnotou spolupráce s pedagogy je osobní vztah k divadlu, která se pak jejich působením přenáší i na žáky a studenty."
(J. Brachová, B. Hrdáková, J. Štárnová, Divadelní literatury: inspirace pro práci s publikem, Sborník ze sympoia „Časy se spolupráci divadla a škol v českém a německém kontextu")

Motivace

Finanční - dotace na vstupenky, na cestovní výlohy
Edukační programy pro pedagogy - osobnostní a profesní rozvoj
Pomoc a inspirace v dalším vyučování - metodické listy, nápady pro výuku, workshopy pro děti

Závěr

Z mého průzkumu vyplývá, že ne všichni pedagogové jsou v této oblasti dostatečně informováni. O vzdělávání však jeví zájem a plošně jim připadá zajímavé a důležité se dozvědět víc. O nadstavbové lektorské programy případně metodické listy je také zájem. V místech, kde tyto aktivity již probíhají i tam, kde se s nimi teprve začíná. Když ale touto cestou vedeme studenty, výsledky se dostávají již po prvních společných návštěvách divadla, jejich velká část je schopna rozsáhlé a zajímavé přípravy na vyučování na základě zhlédnutí divadelního představení. V divadlech pak jeví o tuto formu propojování velký zájem. Pro tvůrce se jedná o důležitou reflexi a motivaci, ale i pomoc v dalším směřování. Práce a vzájemné pochopení s pedagogy je jednodušší a tím pádem přínosnější. Nicméně ve všech třech organizacích se naráží na časové, finanční a tudíž personální problémy. V případě, že se naskytne možnost mít toto zájmové spektrum zastřešené konkrétním člověkem, který se dané problematice může detailně věnovat, věci se dávají do pohybu.

Interdisciplinární dílna v přípravě učitelů pro mateřské školy

Interdisciplinary workshop in the preparation of kindergarten teachers

Mgr. Zuzana Pechová, Ph.D.

PhDr. Hana Valešová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

zuzana.pechova@tul.cz

hana.valesova@tul.cz

Pregraduální příprava učitelů pro MŠ zahrnuje nejen teoretickou a metodickou průpravu, ale i rozvoj vizuální gramotnosti. Klíčové je opustit prvoplánově líbivé úkoly a směřovat k promyšleným, interdisciplinárně komponovaným celkům v souladu s kurikulárními požadavky. Představujeme interdisciplinární projekt pro studenty Učitelství pro MŠ s výtvarnou dílnou na téma Číslo-číslíce. Teoretický vstup propojuje asociace a přesahy do filmu, literatury, hudby, lingvistiky (sémantika, frazeologie) i matematiky. Výtvarná část zahrnuje pozorování okolí, tvarové asociace, opakování (řízené i náhodné), využití ICT, instalace ve veřejném prostoru, konstruování z papíru a rozvoj prostorové představivosti.

Forma dílny podporuje skupinovou práci, koordinaci činností, vlastní výběr aktivit, time management, organizaci práce, sdílení, společnou interpretaci i verbalizaci výtvarných procesů.

Klíčová slova: Pregraduální příprava učitelů; mateřská škola; výtvarná dílna; interdisciplinární přístup.

INTERDISCIPLINÁRNÍ DÍLNA V PŘÍPRAVĚ UČITELŮ PRO MATEŘSKÉ ŠKOLY

TÉMATICKÁ INTERDISCIPLINÁRNĚ-KREATIVNÍ ŘADA
VE VÝTVARNÉ DÍLNĚ

HANA VALEŠOVÁ, ZUZANA PECHOVÁ
KATEDRA PRIMÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ FP TUL

Pregraduální příprava učitelů pro mateřské školy zahrnuje kromě teoretické a metodické přípravy také individuální rozvoj v oblasti vizuální gramotnosti. Odklon od prvoplánové libivosti jednoduchých úkolů a přechod k promyšleným interdisciplinárně komponovaným celkům je základem pro plánování výtvarných činností v souladu s požadavky současných kurikulárních dokumentů.

Představujeme koncept interdisciplinárního projektu pro studenty Učitelství pro mateřské školy, který má charakter výtvarné dílny a je založený na rozvíjení konceptu Číslo-číslice. Teoretický vstup je prakticky rozvíjen v oblasti asociací, přesahů do dalších druhů umění (film, literatura, hudba) a oborů (lingvistika: sémantika, frazeologie, matematika). Výtvarná rovina zahrnovala vnímání, tvorbu a interpretaci, konkrétně: pozorování okolí, hledání detailů, tvarové asociace, opakování řízené i náhodné, využití ICT, instalace ve veřejném prostoru, konstruování a tvarování z papíru, prostorová představitost, aj.

Forma výtvarné dílny umožňuje: skupinovou práci, koordinaci činností, vlastní výběr aktivit, trénink time managementu, organizaci práce, sdílení, společnou interpretaci a verbalizaci výtvarných činností.

ZADÁNÍ OKOLÍ:

BRAINSTORMING

- 1) Názvy filmů, hudebních, výtvarných a literárních děl obsahujících číslo (např. Tři bratři)
- 2) Utvářené jazykové výrazy (např. mít všech pět poramád)
- 3) Množstevní výrazy (např. hafo)

ČÍSLO JEDNA, O KRESBU SE JEDNA

- 1) Nácvik numerického fontu dle výběru
- 2) Ilustrativní řešení číslice

DVOJKA, LINGVISTICKÁ STOJKA

- 3) Grafická básně - vytvořit grafickou básně nebo kaligram na libovolnou číslici
- 4) Akrostich - vytvořit básně na zvolenou číslovku tak, aby každý řádek začínal jedním písmenem z názvu čísla

ÚKOL TŘETÍ, PTÁČEK LETÍ

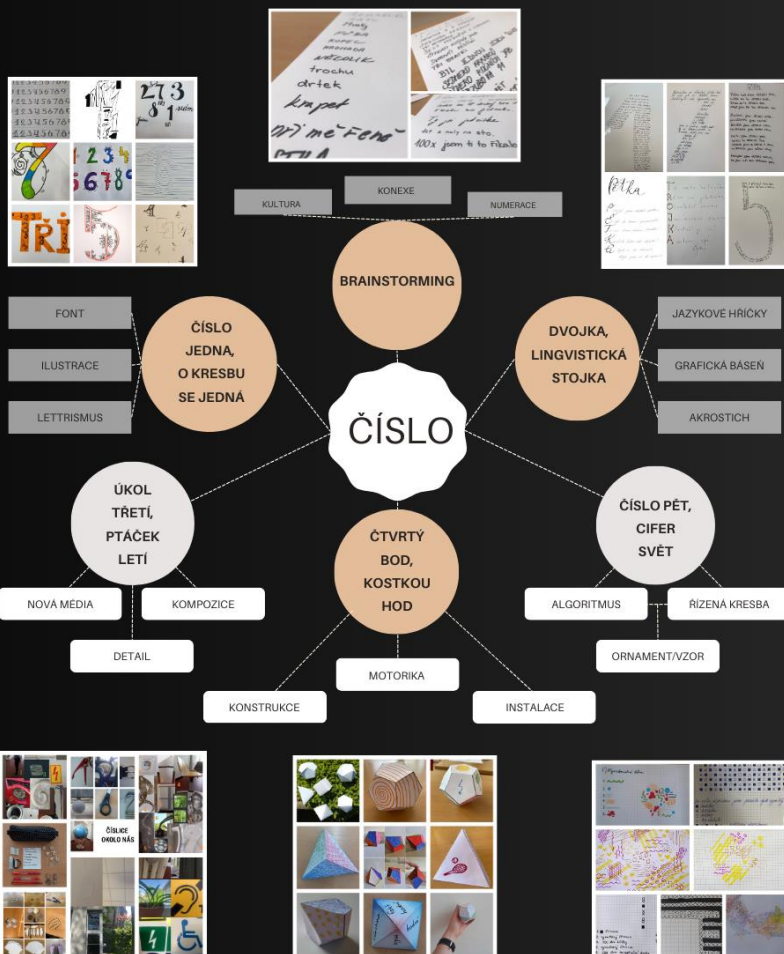
- 5) Tvary - Nafotit tvary připomínající číslice 0-9. Každý obraz bude jiný. Sestavit do jedné fotografie, koláže, prezentace apod.
- 6) Osobní postupka - sestavit a nafotit řadu od 1-max. z osobních věcí (př. 1 peněženka, 2 ponožky, 3 koruny...).

ČTVRTÝ BOD, KOSTKOU HOD

- 7) Sestavit podle návodu alespoň jeden prostorový objekt/kostku, dotvořit.
- 8) Instalovat v prostoru "pocit čísla" (mobil, objekt, skládanka, koláž...).

ČÍSLO PĚT, CIFER SVĚT

- 9) Pro každou stranu kostky zvolit nějaký výrazný výtvarný prostředek (červená, lime, body...). Házet kostkou a dle instrukcí vytvořit náhodnou/řízenou kresbu.
- 10) Vymyslet jednoduchý algoritmus/instrukci a podle něj vyznačit vzor do čtverečkového papíru (vybarvit, křížek, čárou podle linií, nahoru, dolů, vpravo, vlevo...).

Z REFLEXÍ STUDENTŮ:

Všimla jsem si kolem sebe nejednou věcí,
které jsem nikdy neviděla.

Dále se mi líbilo to, jak jste nám dali vybrat,
at si každý najde „to svoje“.

Bylo až neuvěřitelné, jak se jedno téma dá
zpracovávat tolika způsoby.

1 kreativní den na TULce
4 hodiny neokoukané kreativní činnosti
240 minut tvořící atmosféry
14 400 řešíte individuálně zpracování
2 učitelé v randomové výuce
3 pojmy - písmeno, číslo, číslo
5 trojtržních koutků
10 možných výzev
42 warm-upů

1. formou
dávám představení
včetně (dla) cíle
ale (dla) cíle (dla) cíle
4. se (dla) cíle (dla) cíle
5. se (dla) cíle (dla) cíle
6. se (dla) cíle (dla) cíle
7. se (dla) cíle (dla) cíle
8. se (dla) cíle (dla) cíle
9. se (dla) cíle (dla) cíle
10. se (dla) cíle (dla) cíle
11. se (dla) cíle (dla) cíle
12. se (dla) cíle (dla) cíle
13. se (dla) cíle (dla) cíle
14. se (dla) cíle (dla) cíle
15. se (dla) cíle (dla) cíle
16. se (dla) cíle (dla) cíle
17. se (dla) cíle (dla) cíle
18. se (dla) cíle (dla) cíle
19. se (dla) cíle (dla) cíle
20. se (dla) cíle (dla) cíle

Poslech vážné hudby v inkluzivním primárním vzdělávání

Listening to classical music in inclusive basic music education

MgA. Nikola Šedinová Slabáková, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

nikolaslabakova@seznam.cz

Vliv poslechu artificiální hudby na dítě, rozvoj jeho osobnosti hudebními činnostmi – poslechem, hudebně-pohybovými činnostmi a reprodukcí hudby. Popis metod a ukázky notových příkladů. Ozdravná stimulace hudbou pro zapojení se do běžné výuky v případě inkluze. Propojení teorie a praxe v rámci hodiny hudební výchovy na 1. stupni základního vzdělávání.

Klíčová slova: poslech hudby; rytmizace; inkluze.

Poslech vážné hudby ve vzdělávacím procesu mateřské školy

MgA. Nikola Šedinová Slabáková, Ph.D.

Platón. Ústava III, 401d-402a

„Není-li pak, Glaukóne, výchování hudbou proto neúčinnější, že při něm nejvíce vnikají do nitra duše rytmy a harmonie a nejsilněji ji uchvacují, přinášejíce ladnost, a je-li kdo dobře vychováván, činí jej ladným, pakli ne, naopak? A dále proto, že kdo má potřebné hudební výchování, má nejbystřejší zrak pro nedostatky a vady buď lidských děl nebo děl přírody a správně se nad nimi horší; krásné věci chválí a s radostí je přijímá; do duše má z nich potravu a stává se krásným a dobrým, kdežto věci ošklivé správně odsuzuje a nenávidí jich hned v mládí, ještě dříve než jest s to, aby pochopil rozumový důvod; a když pak přijde rozum, vítá jej člověk takto vychovaný, poněvadž jej pro svou příbuznost s ním on nejlépe poznává.“

Pohybují se a ozývají

Zkušenost s poslechem artificiální (vážné) hudby ve vzdělávacím procesu mateřské školy naznačuje, že dítě je jejím vnímáním ovlivněno. Podporuje jeho rozvoj, učí se lépe mluvit, rytmicky pohybovat, lépe si pamatuje. Hudba odstraňuje napětí. [1]

Poslech

Výukový proces s tématem rytmizace při poslechu vážné hudby. Jako ukázka byla zvolena předehra z opery Gioacchina Rossiniho *Vilém Tell*. [2] Melodičnost, lehkost, rytmičnost hudby vybudila k poslechu a pevný rytmus děti spolusdílely. Dětem byla přehrána videoukázka. Pak byly dotázány na dojmy, které z hudby měly. Zde tatáž ukázka v dílu „Co znamená hudba“ z koncertu pro mladé Leonarda Bensteina. Bernstein L. *Young Peoples Concerts*. What does music mean? [3]

Výchování hudbou

Dítě je poslechem hudby ovlivněno. Má-li umění (podle desáté knihy Ústavy) to platí také o poezii) v Platónových očích takový vliv na lidský charakter, musí s ním ve svých politických úvahách vážně počítat.

Platón. Zákony II, 653d-654b

Podobně v pozdních Zákonech se athénský host a Kleinias shodnou, že hudba je prvním výchovným prostředkem:

„...takřka žádné mládě nedovede zachovávat klid ani tělem ani hlasem, nýbrž všechna stále hledí se stále pohybovat a ozývat, jednak skáče a hopkajíce, jako by s libostí tančila a družně si hrála, jednak vydávající všelijaké zvuky. Přitom že ostatní živočichové nemají cit pro řád a pro nedostatek řádu v pohybech, jenž má jméno rytmus a harmonie; nám však ti bozi, kteří nám byli, jak jsme řekli, dáni za společníky svátečních rejů, dali zároveň i rytmický a harmonický cit, spojený s libostí, jímž námi pohybují a nás řídí, sdružující nás vespolek zpěvy a tanci, které pojmenovali „chóry“ podle jména chora „radost“ jim přirozeně patřícího. Máme tedy uznat zaprvé toto? Máme soudit, že se první výchova děje skrze Músy a Apollóna, či jak?“

Kleinias: „Takto.“

Ath.: „Tedy nevychovaný bude pro nás znamenat tolik co neznalý chórů, sborů, a vychovaného jest pokládat za náležitě vycvičeného ve sborech?“

Kleinias: „Dozajista.“

Hra na tělo s perkusními nástroji při poslechu vážné hudby

Děti doprovázely opětovně přehrávanou ukázkou hrou na tělo, a to dle předlohy, která jim byla ve videoukázce poskytnuta. V dalším roku hrála vyučující skladbu na klavír, a děti dostaly možnost se volně, v rámci prostoru třídy, na hudbu pohybovat. Tančily, podupávaly, poskakovaly rozličnými způsoby. Právě tento moment maximálního uvolnění a nesoustředění se jen na jeden podnět zahrnují do výuky pravidelně, dítě není zaujato jen jedním stimulem, ale svobodně samo určuje, co mu v danou chvíli přináší radost a užitek.

Inkluze

V této hodině hudby byl přítomen chlapec se specifickými vzdělávacími potřebami. Asistentku vyučující při výuce nepotřebovala. Hoch se zcela zapojoval do poslechu, rytmizačních aktivit. Při hře na klavír vyučující tomuto dítěti dovolila se zapojit do klavírní hry, kdy si, mimo tóninu, vytvářel rytmus a zapojoval se do klavírní hry. Při následném pohybu s klavírním doprovodem se zcela bez problému účastnil činnosti, zjevně se zájmem.

Závěr

Ve výše uvedené hodině hudebního vzdělávacího procesu byly aktivovány tři oblasti hudebních činností: poslech hudby, hudebně-pohybové činnosti a reprodukce hudby. Ukázal se terapeutický účinek hudby, muzikoterapie se ukázala jako účinná, ozdravná stimulace při podněcování pozornosti a zapojení se do běžné činnosti v rámci výuky. [4]

Výsledky a diskuze

Děti poslech i rytmizace velmi zaujala. Dítě v rámci inkluzivního vzdělávání je běžně schopno, pokud je zvolena vhodná technika a téma výuky, se bez problémů účastnit vyučovacího procesu. Jisté se tato skutečnost liší typem vyučovaného předmětu, avšak zejména u hudby s jejím emočním působením, je tato zkušenost přijetím jejího přínosného vlivu.

V diskuzi dnešních dnů o možném zrušení letitého osvědčeného konceptu samostatné hudební a výtvarné výchovy je tato zkušenost další ukázkou důležitosti zachování samostatného předmětu hudební výchovy, neboť jak říká v Platónových v Zákonech athénský host a Kréťan Kleinias:

„...že takřka žádné mládě nedovede zachovávat klid ani tělem ani hlasem, nýbrž všechna stále hledí se stále pohybovat a ozývat, jednak skáče a hopkajíce, jako by s libostí tančila a družně si hrála, jednak vydávající všelijaké zvuky. Tedy nevychovaný bude pro nás znamenat tolik co neznalý chórů, sborů, a vychovaného jest pokládat za náležitě vycvičeného ve sborech?“

Kleinias: „Dozajista.“

[1] <https://www.abendblatt.de/ratgeber/wissen/medizn/article107353590/Warum-Musik-die-Kinder-schlauer-macht.html>

[2] <https://www.youtube.com/watch?v=X3honxT6zFY>

[3] <https://www.youtube.com/watch?v=9y9fHoB4P2g>

[4] Praxe byla realizována na ZŠ a MŠ Zaječí, 06/2022.

Akvarelový štětec/fix jako grafomotorický nástroj

Watercolor brush/marker as a graphomotor tool

Mgr.A. Lucrezia Škaloudová Puchmajerová, Ph.D.

Ph.Dr. Jana Johnová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

lucrezia.skaloudova@tul.cz

Důležitou součástí rozvoje grafomotoriky je rozvoj jemné a hrubé motoriky. Vedle grafomotorických prvků je významným pomocníkem pro uvolnění paže i vlastní vybraná psací potřeba. Naším cílem je představit ve školním prostředí méně známý psací nástroj, který nám umožňuje propojit grafomotorické prvky s výtvarným kresebně-malířským vyjádřením. Významným aspektem využití tohoto způsobu práce je kromě rozvoje grafomotoriky i rozvoj tvořivosti a fantazie dětí, a také posílení mezipředmětových vztahů.

Klíčová slova: grafomotorika; lineárnost; kresebný nástroj.

Akvarelový štětec / fix jako grafomotorický nástroj

CHARAKTER ŠTĚTCE

- má dlouhou špičku, která se ohýbá a bez přtlaku kolmo k podložce píše velmi tenkou linií, vhodné pro nácvik grafomotoriky;
- s jemným přtlakem se ohne a píše širší tah;
- lze využít pro práci i plochu hrotu fixu – pro široký tah pod úhlem cca 30° – není vhodné pro nácvik grafomotorických prvků.

POSTOJ DÍTĚTE

- dítě stojí u stolečku;
- fix drží až na jeho konci;
- nejde o nácvik špetkového úchopu;
- kreslicí ruka se nedotýká stolu, druhá přidržuje papír;
- doporučujeme práci 2-5 dětí ve skupince.

ZÁSADY NÁCVIKU PŘI PRÁCI S GRAFOMOTORICKÝMI PRVKY

- jednotažnost psaní;
- postupný nácvik stejné výšky prvků;
- dodržování vzdáleností mezi prvky (vlny, lomené čáry, spirály);
- prvky se opakují vícekrát;
- pracujeme dle věku s grafomotorickými prvky skupiny I., II., III. + kombinace (Bednářová, Šmardová, 2011).

PODMÍNKY VÝTVARNÉ PRÁCE

- lineárnost při kresbě fixem (celý obraz má kresebný charakter);
- lineárnost a opakování prvků i při rozmývání štětcem;
- není vhodné plošné rozmývání;
- využití kresby na celé ploše papíru;
- vícebarevnost (při rozmytí vodou vzniká efekt teprve při použití dvou a více barev vedle sebe).

výtvarno x grafomotorika

Grafomotorické prvky:

- cílem prvků je rozvoj jemné a hrubé motoriky, zrakového vnímání, paměti, schopnosti představivosti a reprodukce, porozumění, soustředění;
- nácvik grafomotorických prvků propojujeme s říkadly.

Výtvarná tvorba:

- samotné prvky nepodporují spontánní výtvarnou tvorbu;
- akvarelové štětce/fixy jsou jen jednou z mnoha možností, jak zlepšovat grafomotoriku u dětí;
- výtvarné efekty vznikají při dodržení podmínek výtvarné práce.

KRESBA NEBO MALBA?

- obraz kreslíme po částech – jednotlivé grafomotorické prvky jednou barvou, pak druhou, případně třetí, dokončíme fixem celý obraz. Barvy v obrazech mohou být doporučené, logické (tráva zelená sv., tm., žlutá, hnědá), ale jsou místa, kde mají děti volnost.
- stejné grafomotorické prvky opakujeme tenkým kulatým štětcem a čistou vodou. Štětcem pracujeme opět pouze lineárně se středním množstvím vody. Barvy se rozpíjejí a prolínají do sebe, což tvoří zajímavé efekty.

Potenciál využití kooperativního učení ve výuce cizího jazyka

The potential of using cooperative learning in foreign language teaching

Mgr. Zuzana Vykoukalová

Katedra románských jazyků

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Technická univerzita v Liberci

zuzana.vykoukalova@tul.cz

Zvolené téma příspěvku vychází z tříletého výzkumu vyučovacích metod prováděného u studentů učitelských oborů na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci, který byl zaměřen na možnosti aplikace kooperativních strategií při výuce španělštiny jako cizího jazyka. V úvodu jsou představeny hlavní zásady kooperativní výuky. Příspěvek dále rozpracovává a strukturuje klíčové momenty, ke kterým při práci s touto strategií dochází, a to jak z hlediska učitele, tak z pohledu studentů. Hlavním přínosem této strategie je zvýšená aktivace studentů, pro které se tím hodina stává atraktivnější, a vítaným vedlejším efektem je budování sociálních kontaktů a vytváření příjemného klima ve třídě. Jedním z problematických aspektů kooperativního učení jsou zvýšené nároky na přípravu učitele, zejména pokud je v aplikaci tohoto stylu výuky začátečníkem. Z dlouhodobého výzkumu však vyplývá, že se jedná o velmi efektivní výukovou alternativu, která by neměla být protipólem klasické frontální výuky, ale jejím doplňkem. Na závěr jsou diskutovány některé zajímavé momenty, které z popsaného výzkumu vyplynuly, a uvedena doporučení pro praktické vyučovací lekce.

Klíčová slova: alternativní strategie výuky; spolupráce; aktivace; skupiny.

KOOPERATIVNÍ UČENÍ VE VÝUCE CIZÍHO JAZYKA

ZÁSADY KOOPERATIVNÍ VÝUKY

- 1) Malé skupiny (ideálně 3 – 5 členů)
- 2) Interakce tváří v tvář
- 3) Pozitivní vzájemná závislost (cíle, role, kompetence, zdroje, prostor)
- 4) Individuální zodpovědnost každého člena týmu
- 5) Pěstování dovedností pro práci ve skupině (úkolové, sociální)

Zuzana Vykoukalová

Katedra románských jazyků FP TUL

zuzana.vykoukalova@tul.cz

SOUTĚŽIVOST VERSUS SPOLUPRÁCE

- Lidská podstata – kompetitivní či kooperativní?
- Kompetitivní přístup: tradiční, sumativní hodnocení, krátkodobý efekt, povrchnost (byznys, individuální sporty, politika, soutěže)
- Kooperativní přístup: alternativní, formativní hodnocení, dlouhodobý efekt, hluboký dopad (hudba, stavitelství, lékařství, letectví)

SOUVISLOST STRATEGIÍ KOOPERATIVNÍCH A KOMPETITIVNÍCH

strana A ↓ / strana B →	prohrává (-1)	vyhrává (+1)
prohrává (-1)	destruktivní strategie (-2)	kompetitivní strategie (0)
vyhrává (+1)	kompetitivní strategie (0)	kooperativní strategie (+2)

ÚSKALÍ KLASICKÉ SKUPINOVÉ PRÁCE

- Jednoduchá struktura (výsledek je zcela v kompetenci skupiny)
- Prosadí se ten „nejprůbojnější“, často na úkor skupiny

Problematické začlenění talentovaných i méně nadaných členů

- Free rider effect (ti, jejichž návrhy nebyly vybrány, mají tendenci odtrhnout se od skupiny a pracovat samostatně)
- Sucker effect (tendence pasivních studentů nechat se vést skupinou, těžít z ní)

ROLE UČITELE V KOOP. UČENÍ

- Stanovit cíle ve dvou rovinách (naukové a sociální)
- Rozhodovat o velikosti skupin, přidělovat do nich žáky na základě individuálních charakteristik i osobnostních předpokladů (snaha o heterogenitu)
- Určit uspořádání skupin v místnosti (nutná možnost spolupráce tváří v tvář)
- Příprava úkolů (nemusí být jednoduché, ale vždy přitažlivé)
- Rozdělovat role ve skupině
- Stanovit kritéria úspěchu (úspěch jedné skupiny není podmíněn neúspěchem jiné)
- Koordinovat skupinovou (i meziskupinovou) spolupráci
- Shromažďovat informace o procesu i produktu učení
- Poskytovat zpětnou vazbu (citlivě, používat převážně deskriptivní jazyk)
- Napomáhat žákům, aby se do hodnocení (i sebehodnocení) zapojili

DOPORUČENÍ PRO VYUČUJÍCÍ, KTEŘÍ S KOOP. VÝUKOU ZAČÍNÁJÍ

- Mít trpělivost (obě strany potřebují čas na to, aby si na tento způsob výuky zvykly a naučily se takto pracovat)
- Začít postupně (zpočátku takto vést jen části hodin, zvolit jednodušší struktury)
- Přidělit jasně role (např. pracovník s informacemi, tajemník skupiny, pozorovatel atd.)
- Je klíčové, aby žáci rozuměli, proč je tento způsob uspořádání pro ně výhodný (více prostoru pro jednotlivce, možnost, jak používat jazyk)
- Nenechat se odradit, když se úspěch nedostaví okamžitě (výsledky se projeví v delším horizontu)

PŘÍNOS KOOPERATIVNÍ VÝUKY

Pěstování úkolových kooperativních dovedností

- Vedení agendy skupiny: vytýčit cíle, seřadit aktivity, rekapitulovat pokrok atd.
- Poskytování a přijímání idejí (komunikativní dovednosti, aktivní naslouchání, konstruktivní vyjadřování nesouhlasu, směřování ke konsenzu)

Pěstování sociálních kooperativních dovedností

- Povzbuzování a oceňování (vytvářet otevřenou atmosféru, snaha o účast všech členů, práce s emocemi)
- Řízení skupinových procesů (mít pod kontrolou porozumění, shody i neshody, přidělování skupinových rolí)
- Mít pod kontrolou užívání adekvátní síly hlasu
- Vyjadřování nesouhlasu respektujícím způsobem

Z REAKCÍ STUDENTŮ

„Oživení hodiny, všichni se zapojujeme do práce, poznání ostatních spolužáků.“

„Práce ve skupině je zábavnější než jen čtení z učebnice.“

„Dobře se bavíme a nenásilnou formou se naučím více slov.“

„Když jeden z nás něco neví, druhý mu poradí a nemusíme být nervózní, že se práce zasekla.“

„Líbí se mi vzájemné předávání nápadů a informací.“

„Mám možnost někoho požádat o vysvětlení. Dozvim se od spolužáků více informací včetně těch, které jsem nevěděl.“

„Když mě spolužák zkouší z dané látky, lépe si ji zapamatuju. Může mi dát nějaký tip.“

ZÁKLADNÍ LITERATURA

JOHNSON, David W., JOHNSON, Roger T., HOLUBEC, Edythe. 1993. *Circles of Learning. Cooperation in the Classroom*. Edina: Interaction Book Company, ISBN 978-09-396-0312-1.

KASÍKOVÁ, Hana. 2016. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0983-6.

KASÍKOVÁ, Hana; VALENTA, Josef. 1994. *Reformu dělá učitel aneb Differenciace, individualizace, kooperace ve vyučování*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii. ISBN 80-901660-0-8.

KASÍKOVÁ, Hana. 2005. *Učíme se spoluprací spoluprací*. Kladno: AISIS. ISBN 80-239-4668-4.

SLAVIN, Robert E. 1990. *Cooperative Learning (Second Edition)*. Massachusetts: A Simon & Schuster Company. ISBN 0-205-15630-4.

Název	Jak se dělají inovace ve vzdělávání učitelů?
Editor	PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D. Mgr. Vilém Valkoun .
Vydavatel	Technická univerzita v Liberci Studentská 1402/2, Liberec
Schváleno	Rektorátem TUL dne 31. 1. 2025, čj. RE 4/25
Vyšlo	v únoru 2025
Vydání	1.
ISBN	978-80-7494-723-0
Č. publikace	55-004-25

Tato publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou

